

Ömer Madra: Hayatta Kalmanın Reçetesi

Bu iltifat dolu tanıtım konuşması için Nurhan Yentürk'e çok teşekkür ederim. Ne kadar hak ettiğimi bilemiyorum tabii; o da başka...

Konumuz: Şebeke, gençlerin tanıtımı projesi. Şebeke, benim kuşağım için olumsuz anlamlar içeren bir kavramdı: Suç, uyuşturucu şebekesi filan gibi yan anlamları çağrıştırırdı. Bizim zamanımızda "beyaz kadın ticareti yapan büyük şebeke yakalandı" filan gibi haberler çıkardı gazetelerde. Şimdi öyle değil: "Networking" anlamında kullanılıyor daha çok ve gerçek anlamını da bulmuş vaziyette...

Hem böyle bir şebekenin içinde kendimi bulmak hem de gençlerle bir arada olmak bana her zaman son derece mutluluk verici gelmiştir. Zaten genç kalmanın tek yolu da gençlerle beraber olmaktan geçiyor, bunu ya üniversitede yapılabiliyorsunuz ya da radyoda; bende her ikisinden de biraz var. Onun için de "gönlü genç" takılabiliyor insan...

Bugün biraz ders çalıştım ve buraya bence önemli metinlerle geldim. Makale ya da konuşma metinleri bunlar... Global düşünürlerden ve aktivistlerden geliyor. Yazarları Amerikalı ama biz burada Türkiye'ye özgü bir takım dersler, uzantılar çıkarabilecek bir çabanın da içine girebiliriz sanırım.

Birinci yazıya: "Ölüden gelen mektup" adını takabiliriz.. Ernest Callenbach diye bir yazar var. 'Ecotopia' adlı başyapıtı Türkçe'ye de çevrilmiştir. (Agora kitaplığı; çeviren: Osman Akınhay.) 20. yüzyılın en önemli ütopyalarından birini yazan ve ABD'den bir grup insanın, hatta bazı eyaletlerin kopup komünal bir devlet oluşturmalarının, ekoloji kurallarına uygun şekilde yaşayan bir yapı kurmalarının hikâyesini anlatır. Türkçe'ye çevrilmiş başka kitapları da olan Callenbach 2012 Nisan'ında kanserden öldü. Hem yazar ve düşünür olarak, hem de aktivist olarak önemli bir yeri var dünyada: 'her eve lazım' diyebileceğimiz düşünürlerinden biri.

Geçen sene Callenbach ile ilgili olarak olağanüstü bir olay cereyan etti. Yıllardan beri Açık Radyo'da da takip ettiğimiz Tomdispatch.com diye bir internet blogu var: Amerika'nın en ilerici dergilerinden biri olan Nation dergisiyle de beraber çalışan bir editör olan Tom Engelhardt yayınlıyor. Bu blog, dünyayı haklar, adalet, özgürlük ve barış mücadeleleri açısından gören bir site. Ernest Callenbach'ın bu portal ile ilgili çok ilginç bir hikâyesi var. Doktorlar, birkaç ay ömrü kaldığını söylemişler. Kendisi meselenin ve kendi ölümlülüğünün tamamen farkında. İşte tam bu noktada ancak Edgar Allen Poe hikâyelerinde görülebilecek ilginçlikte bir olay oluyor. Callenbach'ın, son yazısında nasıl bir toplumda yaşamamız gerektiği konusunda kendi tecrübelerini de içeren son bir mesajı var dünyaya. Bu mesajın kendisi öldükten sonra çok yakından takip ettiği Tomdispatch.com'da yayınlanması için yayın temsilcisine ricada bulunuyor. (Mektup bilgisayarında duruyor.)

Yayıncı da onun ölümünden sonra Tom Engelhardt'a "böyle bir şey var, yayımlar mısınız?" diyor.

"Yahu şaka mı ediyorsunuz?" diye yanıtıyor Engelhardt da. Şöyle devam ediyor: "Ben Callenbach'ın Ekotopya adlı kitabıyla büyüdüm ve forme oldum. "Şimdi tam hatırlamıyorum, ama ya bir kütüphaneden yürütmüştüm onu ya da yakın bir arkadaşım hediye etmişti. Yazıyı tabii ki hemen yayımlarız."

İşte, böylece, ‘ölüden gelen mektup’ halinde basıldı bu mektup. Callenbach ilginç şeyler söylüyor. Konumuz, “Yeni bir toplum nasıl olabilir? ... ya da nasıl olmalı?”

Mektup ‘Ekotopyacılar Risale’ başlığını taşıyor. Girizgâhı şöyle:

“Hayatımın sonuna doğru, neler yapıp neler yaşadığıma bir baktım, benden sonra gelecek olanlar için bazı tavsiyelerde bulunmak, özellikle yeni kuşaklar için işe yarar olacağını umduğum bazı şeyler buldum, onları anlatmak istiyorum. Kendimi ‘Gaia’ya yani ‘toprak ana’ya besin olarak iade etmeden önce bunları anlatmam iyi olur diye düşündüm.

“Uzun, eğlenceli, hareketli ve mutlu bir hayat sürdüm, ölecek olmamdan da zerrece mutsuzluk duymuyorum. Ben olağanüstü şanslı olanlardan biriydim. Onun için de bunca yıl içinde hem düşünsel hem de pratik hayatımdan derlediğim bazı düşünce ve davranışları gelecekteki dünyada karşılaşacağınız zorluklarla mücadelede işe yarar diye size anlatmak istedim. Çünkü dünyamızı en az 1 yüzyıl hatta muhtemelen daha fazla bir süre hayli karanlık bir gelecek bekliyor.”

Şimdi tanıtım yapılırken söylemeyi unuttular herhalde, genelde çok aydınlık konuşmalarıyla tanınan biri sayılmam. Onun için de genellikle böyle karanlık görünen, ama aslında da hiç öyle olmayan konuşmalarım oluyor. Ne mutlu ki artık Açık Radyo’da birkaç yıldan beri bu tarz eleştiriler de almıyoruz. “Karanlık sanıyorduk ama değilmiş!” diyorlar. Yani bütün mesele tam da bu işte: “Şebekede hayatta nasıl kalacağımız” meselesi. Kelime oyunu yapmadan söylüyorum: Canalcı soru bu. Hayatta kalmanın yalnız insanlık için değil, bütün canlılar âlemi için de son derece zorlu ve zor olduğu bir döneme girmiş bulunuyoruz. Bunu karamsar bir kehanet şekilde yorumlamayın ne olur. Çünkü bu bilimsel olarak böyle, bunu net olarak biliyoruz artık; çok ağır bir durumdayız.

Bu durumda çok önemli bir soru da şu oluyor: Biz o zaman bunu nasıl “yöneteceğiz”? Yönetmek çok iyi bir terim değil ama soru tam da “ayakta kalmayı nasıl idare edeceğiz?” sorusu. Böyle bir toplantıda konuşulmasının çok uygun olacağını düşündüğüm bir şey söylüyor bu soru. Devın beni burada konuşmak üzere çağırdığı zaman hemen aklıma gelen yazı da bu yüzden, Callenbach’ın mektubu oldu zaten:

“Ayakta kalanlar bu işi nasıl sürdürebilecekler? Dostlarımıza, en önemlisi çocuklarımıza ve cemaatlerimize, içinde bulunduğumuz topluluklara, mahallelere, komşulara filan nasıl öğreteceğiz yaşamayı?” diye soruyor yazar. Ve devam ediyor: “Biz tarihi değiştiremeyebiliriz, bu güce sahip olamayabiliriz ama bu tarihî şartlarda, bu karanlık zamanlarda ayakta kalabilmek için kendimizi nasıl donatabiliriz? Bu donanım bilgisini nasıl sağlayabiliriz? Ben bu mektupta işte bunu konuşmak istiyorum. Bütün bunları da kendi ölümlülüğümün, ölümlülük düşüncesinin tam bilincinde olarak söylüyorum. ‘Birkaç aylık ömrün kaldı’ dendiğinde insanın odaklandığı mesele bu oluyor tabii ama asıl yaşamak için donanımımız nedir meselesini düşünmenin ve konuşmanın tam zamanı... “Özellikle insanın kişisel olanları, yani sevdikleri, eşi, dostu, çocukları, hatta sevdiği nesnelere, hayvanlar ve objelerle ilişkilerini de düşüneceği iyi bir zaman bu. Tabii, esas olarak büyük resim üzerinde, yani dünyanın gidişatı üzerinde düşünmek için iyi bir zaman... Fakat, öncelikle son durumlarla başlayalım, sonradan analizini yaparız gerekirse,” diyor.

Açık Radyo’da hemen her sabah sormaya çalıştığımız gidişât nereye sorusu ile aynı durum... Bununla birlikte, ben de bu analiz faslını bir kenara bırakacağım ve neden aslında o kadar karamsar olmadığının en sağlam kanıtı olarak, *umut* üzerine konuşmaya odaklanacağım.

Callenbach, “bir kere çocuklar en korkunç şartlarda bile her zaman umut doludurlar,” diyor ve şöyle sürdürüyor:

“Aslında insanın yaradılışında, şartlar kötüleştikçe daha da umutlu olmak var. Umudu olan hastalar daha çabuk iyileşirler, umutlu olan öğrenciler, sınavları daha kolay geçerler, mimarlar ya da inşaatla uğraşanlar, geleceğe yönelik umutları varsa eğer, daha iyi yapılar yaparlar. Umutlu olan ebeveynler daha güvenli ve sağlam çocuklar yetiştirirler.

Gruplara gelince –ki gerek şu anda buradaki ve gerekse sizin birkaç günlük toplantılarımızın ana konularından bir tanesi de grup etkileşimi– orada paylaşılan, ortaklaşa olan ve başarılı diyebileceğimiz bir çabanın en önemli ve vazgeçilmez öğelerinden bir tanesi de umuttur” diyor Callenbach. Oradan Barack Obama’nın ilk seçim döneminde başarıyla kullandığı “yes we can!” (bunu yapabiliriz) sloganına geçiyor ve bunun boş bir slogan olmadığını söylüyor.

Yani birlikte, ortaklaşa, müştereken bir şey yapmak isteyen insanların bir sloganı olarak –artık kim bulduysa onu– çok başarılıydı. Şimdi bugün Obama’nın yaptıklarına bakınca bunu çok olumlu değerlendirmek mümkün değil belki, ama olayın kendisinin kurgusunda anlamlı bir şey var. Bu, birlikte yapılan bir şeyin gücünü gösteriyor. Bir araya gelen insanların ne kadar önemli şeyler yapabileceğini, bir bütünün parçaları olan insanların parçalardan daha fazla bir şey olduğunu, kendilerinden daha büyük bir şeyin parçası olduklarını bilmenin verdiği güçtür. Bunu her yerde görebiliriz, mesela büyük fırtınalarda, kasırgalarda ya da deprem felaketlerinde...”

Deprem demişken, Açık Radyo’da 1999’daki deprem faaliyetinde bir arada çalıştığımız bazı isimsiz kahramanlar da var burada aramızda. Onların ne kadar beklenmedik bir umut ve dayanışma dalgası getirdiğine de bizzat tanık olduk. Hem çocuğunu, hem de anne ve babasını 1999 depreminde kaybeden Cüneyt Cebenoyan’ın geçenlerde, felaketin yıldönümünde Birgün ve Milliyet gazetelerinde yayımlanan bir yazısı vardı: o da “her eve lazım” bir yazıydı bence, çok önemli dersleri içeren. Hiç “sulu zırtlak” olmadan bütün olayı olanca objektifliği içinde ama bütün duygusal boyutunu da içeren bir değerlendirme yazısıydı. Cüneyt’in orada önemle üzerinde durduğu bir mesele de şuydu: olağanüstü şokta ve duygusal olarak tarumar olmuş vaziyetteyken bile karşılaştığı müthiş bir kolektif dayanışma ruhunun kendisini ne kadar şaşırttığını, bunca yıl geçtikten sonra bugün bile aynı netlikte hatırladığını söylüyordu.

Bu çok önemli bir şey, yani sel basan binalarda da insanların birbirine yardım etmesi, yardım getirmesi gibi meseleler son derece büyük önem taşıyor. Şunu da ekleyebiliriz belki: Gölcük/Kocaeli depremi bence devletin her zamanki saçma sapan –refleks bile sayılmayacak– o aptal klişesiyle “biz yaraları sararız, siz bize bırakın...” demesine karşı, sivil toplumun “yok, bu sefer öyle olmayacak!” diye ayak diremesinin ve rest çekmesinin benim bildiğim ilk örneğiymi Türkiye’de. Özellikle genç insanlar hiç öyle devleti filan bekleyecek zaman olmadığını ve belki biraz kıra-döke, biraz yanlış şeyler yapa yapa ama hepsi ânında ve

kendiliklerinden harekete geçerek olağanüstü bir toplumsal birliktelik ruhuyla hareket etmeyi başardılar. Kulakları küpeli oğlanlarla blucinli kızlar, çok önemli bir şey yaptılar orada.

Yanılmıyorsam sayıları 104'ü bulan sivil toplum kuruluşunun da çıkıp "bizi bundan sonra tanımak zorundasınız" demeye getirdikleri ilk olay olarak görülebilir tarihte. Bence Türkiye'nin sosyal tarihinde önemli bir dönüm noktasıydı. Bir daha hiçbir zaman tam eskisi gibi olmadı Türkiye'deki sivil toplum. STK'lar gazetelerde tam sayfa ilanlarını da yayınlatarak "yok öyle yağma, biz de varız, biz de söz söyleyeceğiz!" demeye getirdiler.

Bu tür dönüm noktalarının ikincisi de 2007'de gazeteci ve insan hakları savunucusu Hrant Dink'in öldürülmesinin hemen ardından ortaya çıkan spontane öfke, kitlesel protesto hareketi ve birkaç gün arkasından yapılan cenaze töreniydi. Yani 100 binin üzerinde insanın Türkiye'de tamamen tabu olan "Biz de Ermeniyiz!" diye bir lafı söyleyebildiği ve bunu tamamen kendiliğinden, içten gelerek söyleyebildiği, bunu söyleyerek sokaklara dökülebildiği, yüzyıllık muazzam bir adaletsizliğe karşı çıkan gerçek bir bireyi selamlamasıydı. Türkiye'nin çok daha pozitif, çok daha demokratik, çok daha cesur bir geleceğe doğru yol almasının ikinci adımı da işte bu acı olay vasıtasıyla oldu. Daha doğrusu, Hrant Dink'in öldürüldüğü anda başlayan öfke ve haysiyet dalgasının cenazede taçlanmasıydı.

Üçüncü dönüm noktası ise şüphesiz Gezi direnişi. Şu toplantıda üzerinde herhalde en az konuşacağımız olay Gezi olmalı. Çünkü, herkesin içinde son derece taze zaten. Ayrıca, sürekli konuştuğumuz, açılımlarının her an devam ettiği bir olay. Ama bunu da bağlam içine oturtup bu kadarlık bir tespitle yetinelim.

Şimdi tekrar umut meselesine dönersek Callenbach, yeni sosyal yapılar kurulması gibi yaratıcı bir çalışmada umudun olmazsa olmaz olduğunu söylüyor ki isabetli bir tespit bu bence. Gezi gibi pek çok taze örnek verebiliriz. Yani müthiş yaratıcı bir ortak zekâ çıkıyor ortaya. Özellikle şirketlerin bize tıpkı insan gibi hakları olan, o hakları elde etmek için dava açabilen, gerçek bireyleri mahkûm ettirebilen "kişi"ler (tüzel kişi) olarak dayatıldığı o tuhaf önermenin artık nihayet bir kenara atılması, sadece insanların kişi sayılabilmesi gerektiğini hepimize bir kere daha hatırlatan bir durum.

Callenbach, "önümüzde ne gibi korkunç tehditler olacağını tam bilmiyoruz, ama muazzam tehditler olduğu apaçık ortada" diyor. Yani sosyal, ekonomik, siyasal ve ekolojik krizlerin birbiri peşi sıra patladığı, yıkımlarla dolu bir geleceğe doğru, sarsıntılı bir şekilde ama hızla ilerlemekte olduğumuz aşikâr, demeye getiriyor. Fakat bu kehanetle de yetinmiyor; ilaveten enteresan bir gözlem daha yapıyor:

"Bizim türün, yani insan türünün bence en önemli özelliği, karakterinin içinde bulunan, öze ilişkin bir özellik," diyor. İnsanın, genlerine gömülü ("built in") kaynakları olduğunu söylüyor Doğuştan var olduğunu, adeta genetik olabileceğini ima ettiği bir özellik: O da şu. Karşılaştığı hasmane durumlar, muhtemel tehdit, tehlike ve düşmanlıklar karşısında daima yaratıcı çözümler bulabiliyor olması. "Biz olağanüstü, gerçekten feci durumlarla baş edebiliyoruz ve belki de sahip olduğumuz en temel 'kaynak' işte bu özelliğimiz, yani belalarla baş edebilme özelliğimiz..." diyor.

Umut'tan sonra, gelelim ikinci meseleye. Katılım, gençler, komünite, bir arada olma, müşterekler vb kavramları konusunda Callenbach'ın kendisi gittikten sonra geride kalan dünyaya verdiği ikinci önemli not, dayanışmayla ilgili. Birbirini destekleme ve yardımlaşma kavramlarıyla ilgili.

Mealın, Őyle diyor: En zor Őartlar altında yaŐamıŐ olan ve bir takım hayat-memat sorunları atlatmıŐ insanlarnın en baŐarılı olanları bunu hem pratik hayattan, yani deneysel olarak biliyorlar, hem de aynı zamanda ićgüdüsel olarak da biliyorlar. Neyi biliyorlar? Őunu: İŐbirliĐine, güćbirliĐine, dayanıŐmaya dayalı toplumsal hayatın daha sağlam baŐarılar getirdiğini, takım ćalıŐmasında (“team work”) beraber olmayı iyi bilenlerin, genellikle diĐergām (özgeci/altrüist) olanların, kendini baŐkalarının yerine koyabilenlerin, baŐkalarını düşünebilme yeteneğine sahip olanların, ortak iyiliği, kamusal, ortak yaŐamın iyiliğini düşünenlerin, daima hayatta daha baŐarılı olduğu ispatlanmıŐtır diyor özetle

Demin sözünü ettiğimiz gibi, deprem, fırtına gibi büyük felaketlerde yaptığımız fedakârlıklarla da hakikaten durmadan kendimizi bile ŐaŐırtırız. Bunu biz ćeŐitli yerlerde gördük. Ama bu Avrupa ve Amerika’da giderek artan aŐırı iklim olaylarında, Rusya’da, Pakistan’da, ćin’de, her yerde var olan korkunć orman yangınlarında ve ülkenin üçte birini sular altında bırakan sellerde, vb durumlarda insanların gösterdiği Őey, bize yerleŐik medyanın salladığı yağma, vb olaylarının aksine, inanılmaz bir fedakârlık oluyor. Kendi hayatlarını bile tehlikeye atan, hatta hayatlarını feda bile edebilen insanların sık sık karŐımıza ćıktığını görebiliyoruz.

Ekonomik ćöküntü ve krizlerde de böyle... Avrupa’da, İspanya’da ve Yunanistan’da gördüğümüz örnekler de savaŐlarda, salgınlarda ya da açlık ve kıtlık durumlarında az olan yiyecekleri ve elde olanları paylaŐma ve azla yetinme gibi duyguların ćok geliŐmiŐ olduğunu gösteriyor. Yağmacılar ya da istifćiler, vb gibi az sayıda insanın da kısa günün kârı olarak yarar saĐlamıŐ olabileceğini ama bir süre sonra ya sonućta toplumdan uzaklaŐtırılarak ya da öldürülerek yahut tamamen dostsuz ve arkadaŐsız kalarak dıŐarı atıldığının da sayısız örneği olduğunu söylüyor Callenbach. Őöyle devam ediyor:

“Bizim her halükârda yüz küsur yıllık geleceĐin içinde tam anlamıyla bir dayanıŐmaya giriŐmek ve ne yaparsak birlikte yapma yetilerimizi geliŐtirmek üzere vargücümüzle ćalıŐmamız Őart. Çocuklarımızın da yetiŐtirilmesinde hayati önemi olan bir Őey var: bu bilgilerimizi, bu ićgüdüsel ve deneysel bilgilerimizi onlara muhakkak aktarmalıyız... En beklenmedik ülke ABD, ćünkü daha anaokulunda, hatta anaokulu öncesinden itibaren insanlara rekabetćiliĐi öĐütleyen, birbirini yemeye, yenmeye, geçmeye, ezmeye yönelten bir anlayıŐ verilmesine raĐmen, olmuyor; ćünkü insanın doĐası böyle deĐil.”

Yazarın son mektubunda dediği gibi, Amerikan rekabetći kapitalizm anlayıŐı bize doĐruymuŐ, hatta tek doĐruymuŐ gibi gösterilmesine rağmen, aslında doğru değil. Özellikle son 30 yıllık dönem aćısından bakılırsa kesinlikle doğru değil... Bu salonda bulunan insanların hiçbirinin – benim dıŐımda ćok az istisnasıyla– ortaklaŐa yaŐamın, sosyal demokrasinin vb erdemlerini bilmediğinden eminim, ćünkü yaŐımız müsait değil!... Burada yaŐ itibariyle hemen herkesin hayatı, neoliberal dönemin “erdemleri”ne yapılan övgüler içinde geçti. Öyle ki, özelleŐtirmesiz bir hayat düşünemeyecek bir kuŐak bu.

Ama bu iş bitti, bu dönem kapandı. Őimdi çocuklara rekabetćilik ve kapiŐma yerine işbirliği, birlikte ćalıŐabilme, müŐterek ćalıŐabilme bilincini vermemiz Őart. Mutlak surette! Birbirini ezmek yerine onun elinden tutabilmek, ona dokunabilmek yetisini verebilmek ve daima bir takım topluluklar, “cemaatler” içinde ćalıŐmak gerekir. Burada cemaat kavramını İslamî ya da dinî anlamda kullanmadığım aŐıkâr. Yani topluluklar anlamında kullanıyorum ama dini de olabilir tabii, hiç fark etmez. Ne var ki, muhakkak içinde barınabileceğimiz ve bize iyi gelebilecek, bizim de baŐkalarına iyi gelebileceğimiz ortamlarda yaŐamamız ve bunları aramamız lazım. Parćası olarak ve nihai olarak bizim bağımlı olacağımız, bizi kurtaracak

olanlar da gene bu topluluklar olacak. Callenbach, böyle diyor, öte dünyadan gönderdiği mektubunda.

Üçüncü nokta da pratik beceriler meselesi. Bu da buradaki toplantı konumuzun tam içinde olan bir şey. Daha önce de dediğim gibi “bu son mektup” buraya cuk oturuyor, sanki bu toplantı için yazılmış gibi.

Bu da fevkalade önemli bir nokta. Tarihte ilk defa olarak biliyorsunuz 2000 yılı civarında bütün dünyada şehirlerde oturanlar kırsal bölgelerde oturanlardan daha yüksek bir nüfusa ulaştılar. Bu aslında bir felaketin de habercisi! Yani şöyle: şehirlerde çok güzel, modern, konforlu hayatlarımız olmasına rağmen, yeni nesil ellerini nasıl kullanacağını bilmiyor... klavye parmakları ve butona basma parmakları dışında. Text yazmada falan müthişler, ama başka becerileri pek yok.

2012 yılında 82 yaşında ölen Callenbach “oysa bu çok önemli” diyor. Ben de hatırlıyorum, bir sahil kasabasında geçen çocukluğum ve ilk gençliğimde etrafımda arsada bir sürü oyun oynamayan ve ağaç ev yapmasını bilmeyen hiç kimse yoktu, ben de dahil. Şimdi çoktan unuttum ve bana da acayip geliyor ama bu böyleydi. Şimdi bu becerinin yeniden kazanılması gerektiğini söylüyor Callenbach:

“Fasulye yetiştirmesini de bilirdik, bir tesisatı iyi-kötü, berbat da olsa kurardık, boruları birbirine ekleyerek bir yerden su akıtmayı bilirdik, herkes bilirdi. Herkes biraz tamirat yapardı evde,” diyor.

Ben şimdi sadece alay konusu oluyorum evde bir şeyi tamir etmeğe kalktığımda ama olsun, biliyorum ki çocukken bunu yapardım. Hatta “Kasırga Gençlik Kulübü” diye bir futbol takımı kurmuştuk. Bunun için, arka bahçedeki bir kümesi arkadaşlarla beraber bir toplumsal tesis haline getirmiştik. Acayip zor oldu, eski bir kümesi temizlemek çok zorlu bir iş; ama başardığımızı gayet iyi hatırlıyorum.

Callenbach’ın uyarılarına dönersek: Tel bükme, tamirat, tesisat vs. gibi işler önemli. Şöyle anlatıyor:

“Daha çok erkek egemen bir toplum olduğumuz için öğretmenlerin dehşete kapılmasına yol açan taleplerde bulunduk. ‘Biz de kızların yaptığı şeyleri öğrenmek istiyoruz öğretmenim’ dedik ve bunları öğrendik. Yani tava, tencere yapma, bisiklet tamiri, ekmek yapma, vs. gibi şeyleri...Temelde ayakta kalabilmenin, hayatta kalabilmenin en önemli becerilerinden bir kısmı bunlardan oluşuyor” diyor ve ekliyor: “Şimdi şehir hayatı içerisinde bu okuduklarım ve söylediklerim çok tuhaf ve uzak gibi gelebilir ama öyle değil. Yani bisiklet tamiri de, iyi-kötü bir battaniye ya da yorgan imal edebilecek durumda olmak, çadır imalatı ya da depolama teknikleri filan gibi konuları bilmek iyi olur... Bunları ya öğrenmeliyiz ya da yeniden öğrenmeliyiz. Çünkü bir süre sonra şöyle bir durum olması ihtimali var. Etrafta bir takım pratisyenler, para vererek hizmet satın aldığımız insanlar artık hiç olmayabilir. Doktorlar, marangozlar, telefon tamircileri filan hiç kalmamış olabilir ya da bizim onlara ödeme yapacak durumumuz olmayabilir. İşte o yüzden çekiç kullanmasını ve testere ile elimizi filan kesmeden bir şeyler yapıp bir araya getirmeyi bilmemiz iyi olur. Ateş nasıl yakılır bilsek çok iyi olur mesela... Ateşten, selden, elektrik sisteminin çökmesinden vb gelecek kazalarda, yangın gibi tehlikelerde ne yapılacağını, bu tehlikelere karşı uyanık olmayı ve bir de, birbirinin elinden tutabilmeyi, yardımcı olabilmeyi bilmemiz elzem. Yani bir pratik adım ötekini getirmeli, zira hayatta kalabilmek, bir takım sporudur”

diyor. Callenbach, “başka türlü olmaz arkadaşlar, Amerikan filmlerine aldanmayın!” demeye getiriyor.

Dördüncü nokta da gene bu toplantıların ana konusuyla çok yakından ilgili, o da organize olmak, örgütlenme meselesi. Özellikle Amerika için söylediği şu: “Biz yaylalarda kovboylar kültürüne, Kızılderili Tonto ile Maskeli Süvari’nin başarı hikâyelerine filan alıştık. Ya da her birimiz arabamızın zırlı güvenliği içinde tek başına yaşamaya alıştık.”

Bunu da gerçek insanlardan öğrenmek yerine –sözüm meclisten dışarı; Açık Radyo farklı bir mecra!– medyadan, medya dediğimiz sirkten, “öğreniyoruz”, o da öğrenmek filan olmuyor. Tabii Amerika’da hükümete de çok şüpheli bir yaklaşım var; işimize karışacak, bizim silahımızı alacak, vs. gibi ama öyle değil. Yani insan toplumu tıpkı ekolojik şebekeler gibi, ekolojik ağlar gibi karmaşık bir danstan ibaret. Toplumda da, tabiatta da, toprakta da aynı şey geçerli: Karşılıklı destek ve itidalli davranmak. Eğer şanslıysak, bbaşarıyla kurabildiğimiz insan toplumu, kendi aramızda geçerli olan kural ve kanunlara toplumun ya da oradaki topluluğun bir arada demokratik bir şekilde karar verdiği bir toplum biçimidir,” diyor yazarımız.

Günümüzde şirketlerin mutlak egemenliğinin bulunduğu çağda, bütün meclisleri de, yargı organlarını da, medyayı da ciddi bir şekilde kontrol eden çok küçük bir azınlık var, buna şirket kapitalizmi diyoruz. Örneğin bugün Açık Radyo’da Açık Gazete programında okuduğumuz bir haber de Callenbach’ın söylediğini tamamen doğruluyor; ABD yönetimi, ne Birleşmiş Milletler’i, ne Amerikan anayasasını ne de kendi halkının ezici çoğunluğunun karşı olduğu bir durumu dikkate alıyor! Hepsini hiçe sayıyor. “Evet yapalım, hemen füzeleri atalım, vuralım Suriye’yi” diyen senatörlerin, milletvekillerinin, Temsilciler Meclisi üyelerinin, savaş yanlısı olanların tümünün seçim kampanyaları sırasında silah endüstrisinden en yüksek para alan siyasiler olduğu net bir şekilde ortaya çıktı.

“Dolayısıyla işimiz çok kolay değil ama insanlara, bize, hepimize uygun bir hükümet oluşturmak zorundayız” diyor Callenbach. İşte burada iktidarı ele geçirme planlarını yavaş yavaş anlatmış oluyor, ben de sizinle paylaşmaya çalışıyorum. “Toplumun yapılanmasını reorganize etmeliyiz, peki o zaman ne yapacağız? Bir grubun nasıl örgütleneceğini bilmemiz gerekir, bunu bilmeden bu kadar iddialı şeyler yapamayız. Diğer gruplarla nasıl uzlaşacağımız da çok önemli” diyor.

Bugün Devin’le gelirken tartıştığımız bir şeydi bu da. ODTÜ’de kızılca kıyamet kopuyor orman meselesi yüzünden, ama bir yandan da başörtülülere dışarı atıyorlar bazı öğrenciler. Bence akıl almaz derecede dar bir bakış açısı. Bu eleştirileri kendi içimizde –sol diye– yapmaktan kaçınmanın da verdiği başka bir sakınca da var ama onu başka bir toplantıda konuşuruz; şimdi bu kadarla yetinelim. Bunu söylemekten korkmamalıyız, ODTÜ’dekilerin yaptığının yanlış, sekter ve sadece kendilerine zarar verebilecek, mücadele ettikleri hükümetin de elini kuvvetlendirecek bir şey olduğunu görmemeleri şaşılacak bir durum.

Burada Callenbach’ın örgütlenme ilkeleri konusunda söyledikleri aşağı yukarı şunlar: “Birlikte çalışacağımız diğer gruplarla muhakkak surette uzlaşmayı öğrenmemiz lazım, kamuoyunda ya da toplu bir yerde konuşuyorsak kendi pozisyonlarımızın savunmasını iyi bilmemiz lazım, ilkeli savunmalar yapmayı öğrenmemiz lazım,” diyor. Yani kuru güdüyle, palavrayla, hamasi nutuklarla, kahramanlık hikâyeleriyle olacak iş değil demeye getiriyor bence.

Mesela şu çok ünlü laf var ya “brain storming” dedikleri beyin fırtınası hikâyesi, aslında başka bir şekilde söylemek gerekirse palavradan ibaret. Beyin fırtınası aslında hiçbir işe

yaramıyor çünkü içinde hiçbir eleştiri, düşünsel bir faaliyet barındırmıyor. İnsanların aklına geleni söylemesi, “tamam ben de böyle düşündüm ve en iyi fikir bende” gibilerinden, farkında olmadan bir çeşit kibirle yaptıkları bir şey. Hiçbir zaman üzerinde anlaşılabilir, çalışılabilir, işe yarar fikirler üretilemiyor.

“Özellikle gruplarda fikirlerin ortaya atıldığı, önerildiği, eleştirildiği, onaylandığı ya da onaylanmadığı ortamlarla kıyaslandığı zaman, beyin fırtınası denen sürecin bu niteliği çok daha açıkça görülüyor,” diyor. Bunlar hayati önemde kelimeler. Yani demokrasi kültürünün yerleştirilmesinden bahsediyor ve herhalde hepimizin de aklında Gezi direnişinden sonra şehrin ve başka şehirlerin çeşitli parklarına dağılmış olan forumlar var. Bu forumlarda bir kısmı başarılı, bir kısmı o kadar başarılı olmayan tartışma süreçleri var, ama ciddi olarak her şeyin tartışıldığı ve bu tartışma sonunda bir çok da yaratıcı şey ortaya çıktığı, onların da bir kısmının uygulamasına geçilmesine çalışıldığı açık. Mesela üçüncü köprü, yarın bisikletçiler için 8:30’da ve Üsküdar’dan saat 10’da Riva’ya kalkacak otobüslerle örgütlenen önemli bir hareket var Kuzey Ormanlarını Savunmak üzere yapılan (KOS). Bu mesela o forumlarda uzun boylu tartışılarak ortaya çıkarılmış, çeşitli fikirlerin çarpışmasından sonra ortaya çıkmış iyi bir örnek bence.

Callenbach “tabii ki herhangi bir grup çalışmasında, grup sürecinde olacak bazı tehlikeleri de dikkate almak lazım,” diyor. Yani, bir güçlü grubun dominasyonu altına, egemenliği altına girmemesi gerekir. Ayrıca, çok fazla konuşan insanların kontrolüne geçmemesine de dikkat etmek gerekir diyor, o zaman da herkesin elleriyle o meşhur “kısa kes” işaretini filan yapması gerekiyordur herhalde. Callenbach’ın bu babta bana çok önemli gelen bir cümlesi şu: “Canalıcı yöntemler bunlar. Birlikte düşünmek, muazzam yaratıcı bir süreçtir ve hayatta kalmanın en önemli yollarından biridir. Bu yöntemlerin büyük ayakta kalma değeri vardır.”

Beşinci olarak, “çelişkilerle yaşamasını öğrenmek” konusu var. Charles Dickens’in “İki Şehrin Hikâyesi” kitabının o ünlü başlangıç cümlesinde olduğu gibi, “bunlar en iyi zamanlarımızdı ve en kötü zamanlarımızdı.”

Türkiye’de mesela her yıl şaşmaz bir şekilde petrol bulunur ve gazetelerde “yaşasın, nihayet zengin oluyoruz” diye yazar petrolün bulunmasının nelere yol açacağı konusunda en ufak bir değinme, en ufak bir fikir kırıntısı olmadan. Zaten genellikle palavradır, hep de Batman ve civarında bulunur! Geçenlerde, değişikliklik olarak bu sefer “İstanbul’un orta yeri”nde, Balat’ta petrol bulundu, bu da büyük yenilikti. Türkiye’de de bunun sayısız örneği var. Şu anda tamamen içinde yaşıyoruz bu absürd tiyatrosunun.

Özellikle Açık Radyo olarak ve etrafımızdaki fikir teatisi yaptığımız gruplar olarak yıllardan beri dilimizden düşürmediğimiz konu, ekolojik yıkım konusu, Gezi’den sonra birdenbire patlak verdi artık, bilinç üstüne sıçradı. Yani ülkenin ve aslında dünyanın dört bir yanında her tarafın çölleştirildiği, inşaat alanları, otopark yerleri, hafriyat alanı, çöplük vb haline geldiği, inşaat cinnetinin tamamen hakim olduğu, her gün sayısız canlı türünün yok edildiği, yani her gün ebediyen yeryüzünden sildiğimiz yüzlerce tür olduğu düşünülecek olursa, bu sistemin tam bir yıkıcı güce dönüşmüş olduğu görülebilir. Sonuç olarak, Callenbach, o börtü-böcek bizatihi varlıklarından dolayı harika şeyler ama aynı zamanda o bitkilerin ve böceklerin ilaç değeri olarak, beslenme değeri gibi başka şekillerde de müthiş faydası olduğunu unutmamak gerektiğini söylüyor. Ve önemli bir noktayı ekliyor: “Yaşayan canlı kürenin absorbe edemeyeceği, soğuramayacağı kadar muazzam bir kirlenmeyle ilerliyoruz her gün,” diyor.

10. yılında bir nefes almadan Ruanda’dan daha korkunç bir mülteci kriziyle karşı karşıyayız ve bizi birinci derecede ilgilendiren, birçok açıdan mahvımıza da yol açabilecek bir kanlı bölgesel savaşın da içinde kendimizi bulmamız muhtemel.

“Bütün bunlara rağmen, şunu da düşünmemiz lazım,” diyor Callenbach, “daha önceki yüzyıllara göre çok daha az sayıda insanı öldürüyoruz ve ayrıca büyük bir mobilizasyon da yaptık,” diyor. Özellikle “inanılmaz bir müşterek zekâ ve ortaklaşa bir merak geliştirdik ne olup bittiği, dünyanın neredey gittiği konusunda...” diyor. (Burada ufak bir reklam yapayım, müsaade ederseniz: Açık Radyo bundan 18 yıl önce kurulduğu zaman esas meselemizin merak olduğunu da manifestomuza yazmıştık.)

“O zaman internet de yoktu ama internet ve onun dışındaki gelişmelerle biz büyük bir ortak zekâ geliştirmeyi de başardık...hatta yer yer de olsa daha önceki zamanlarda pek fark edilmeyen önemli bir anlayışı, bir demokrasi anlayışını da geliştirdik. Yani demokrasinin tiranlıktan, despotluktan daha iyi olduğunu, sevginin ve toleransın nefretten daha iyi olduğunu ve umudun da öfke ile gazaptan ve umutsuzluktan daha iyi olduğunu öğrendik. Bütün bunlara rağmen, felakatlere doğru da gittiğimizi görüyoruz ama en önemli şeyin gene ortaklaşa, müşterek mücadele, dayanışma ve yardım olduğunu görüyoruz...” diyor Callenbach.

Bu noktada bir analogi yapıyor ve doğadan da çok ilginç bir örnek veriyor: Bitkilerde olan bir sfenomen bu, ardıllık ya da ardışıklık deniyor (İngilizcesi “succession”). Yani bir bölge çölleştiği, bitkilerin filan yetişmediği bir hal aldığı zaman, bir süre sonra bazı bitkiler deneysel olarak orada kendi filizlerini açmaya başlıyorlar, yokluyorlar ve birdenbire en beklenmedik şekilde yeni bir hayat başlıyor –bunu yaşamış olan arkadaşlarım da var... Aslında İngiliz çevreci, yazar ve aktivist George Monbiot da bu konuda yeni bir kitap yazdı ‘Feral’ diye, onu da alıp okusak iyi olacak herhalde. Doğanın yeniden nasıl kendini bulabileceğiyle ilgili, mesela Avrupa’da filin bile yaşayabileceğini çok inandırıcı bir şekilde anlatıyormuş. Kitabı okumadım, ama üzerine yazılmış eleştirileri böyle rivayet olarak anlatıyorum.

İşte Callenbach da böyle olduğunu söylüyor. “Bunların sekansı da belli, önceden kestirilebilir bir gelişme olabilir ve ekolojik olarak sürdürülebilir ve dayanıklı birşey olur. Bu ‘succession’ gibi bizim de bitkileri, doğayı örnek almamız gerekir. Şimdi de görüyoruz aslında insanlar denemeler yapıyorlar ve “daha iyi yeni yollar nasıl bulabiliriz, birlikte ayakta nasıl kalabiliriz”in yollarını arıyorlar.

İşte ana konumuz olarak tartışmamız gereken de bu. Bunun hiçbir zaman kolay olduğunu, basit olduğunu söylemiyorum ama bütün bu konvansiyonel dünyamızın çatır çatır çöktüğü, gözlerimizin önünde kendi içine doğru çöktüğü dünyamızda önemli ve umut verici gelişmeler de var.

Birincisi, ekonomik faaliyetin yeni biçimleri konuşuluyor her yerde: bu Gezi’de de konuşuluyor, Amerika’da uzun zamandan beri konuşuluyor, İspanya’da da, Yunanistan’da da, İrlanda’da konuşuluyor. Callenbach, kooperatifler, işçilerin işgal ettikleri fabrikalar, vb. faaliyetleri konusunda yeniden düşünme zamanımızın geldiğini söylüyor.

Maalesef vakit bulamayacağım anlatmağa ama Kanadalı yazar , sinemacı ve aktivist Naomi Klein’in 4 Eylül’de Kanada’da yeni kurulan büyük işçi sendikalarıyla ilgili neler yapılabileceği konusunda yaptığı önemli konuşmasında uzun uzun bu konular tartışılıyor. Şirket kapitalizmi (“corporate capitalism”) denen şeyden nasıl ve hangi yollarla hayatın geri alınabileceğini tartışıyor Klein. İşçilerin sahip olduğu ve kendilerinin çalıştırdığı, yani sadece sahip oldukları değil idaresini de kendilerinin yaptıkları şirketler... kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, medyada da, okur destekli, dinleyici destekli Açık Radyo veya Bianet gibi projelerin çoğalması, vakıfların ya da benzer kuruluşların çoğalması gerekiyor.

Bu konuların tartışıldığı üç önemli kitaptan bahsetmek istiyorum kısaca: Biri, Jay Walljasper'ın 'All That We Share' (Paylaştığımız Herşey) adını taşıyan kitabı. Bu hem doğadaki, hem çeşitli toplumlardaki ortak varlıklar, yani müşterekler üzerine yazılmış ilginç bir kitap. Yani mesela İslam dininde de "hima" denen sistemle nasıl Hz. Muhammed tarafından da Mekke'nin korunmasının bin küsur yıl Suudi'lere gelene kadar nasıl sürdürülebildiği, ondan sonra herr şeyin nasıl betona dönüştüğünü anlatan ilginç yazılar var. Ormanlık bölgede hiçbir yaban hayvanın ve hiçbir ağacın kesilmeyeceğinin, yani himaye altına alınmasının garanti edildiğini anlatan, dünyanın dört bir tarafından bu konudaki örneklerin, deneyimlerin verildiği ilginç bir kitap...

İkincisi, Amerikalı iktisatçı Gar Alperovitz'in 'America Beyond Capitalism' adlı kitabı. O da yıllardır bunun üzerinde çalışıyor, yani toplumları ancak kooperatif işletmelerin kurtarabileceği, işçilerin sahip olduğu şirketler yoluyla, yeni bir kapitalizmin oluşması gerektiği ve kapitalizm sonrası dünyanın nasıl olabileceği konusunda.

Üçüncüsü de Yale Üniversitesi çevre fakültesinin eski dekanlarından, şimdi uluslararası kuruluşlarda ve Virginia üniversitesinde faaliyet gösteren hukukçu James Gustave Speth'in "America the Possible: Manifesto for a New Economy" ("Mümkün Olabilecek Amerika ve Yeni Bir Ekonomi İçin Manifesto) adlı kitabı. Her üçünün de Türkçe'de yayınlanıp tartışmalara zemin oluşturmasında yarar olduğunu düşünüyorum.

Yeni ekonomik aktiviteden sonra ikinci mesele şu: Çevreye, ekolojiye, ortama etkisi, düşük, yani ayak izi küçük olan teknoloji nasıl geliştirilebilir? Mesela güneş panelleriyle hayat nasıl kurulabilir? Karbondioksit nasıl hapsedilebilir ve zaptürapt altına alınabilir, böyle birşey olabilir mi, olamaz mı? Bu tür yeni tartışma konuları. Bunların da birçok ülkede ve yerel topluluklarda çeşitli örneklerini görüyoruz.

Üçüncü mesele gayet kompakt, küçük, sıkışık şehirler, yeni kasabalar ve şehirler, birbirine dost ortamların bulunduğu kentler nasıl kurulabilir tartışması. Bunlar da mesela "sâkin şehir" '(citta slow) denilen yerleşmeler. Örneğin Seferihisar'da ve bazı başka yerlerde özellikle ilginç örneklerine rastlıyoruz. Mesela son olarak Doğa Derneği başkanı Güven Eken'in de Seferihisar'a yerleştiğini biliyoruz. Orada Orhanlı köyünde doğa okulu kurdular ve belediye başkanı Tunç Soyer'le yaptıkları ilginç deneyler var. Mesela bu parti meselesi filan da değil. Kadim bilgileri kayda geçirmeyi amaçlıyorlar. Cengiz Aktar da "rahmetli dostumuz Victor Ananias'ın ve Buğday Derneği'nin çabalarının bir çeşit okullaşmış hali," diye yazıyordu. Mesela civar köylerde erozyonun önü "su çalidan korkar" atasözünü hayata geçirerek alınmaya başlamış durumda. Bunun çeşitli örnekleri var. Çevreci, aktivist, yazar Bill McKibben'in şu sıralar yayınlanmak üzere olan yeni da ilginç bir kitap yazdığını biliyoruz, sanırım, o da bu tip deneyleri anlatan önemli bir eser olacak. (NOT: McKibben'in "Oil and Honey – The Education of an Unlikely Activist" (Yeryağla Bal: Umulmadık Aktivistin Eğitimi, bu konuşmadan sonra 2013 sonlarında yayımlandı.)

İkinci mesele teknoloji, üçüncüsü şehirler dedik. Düşük atık üretiminde, hatta atığı neredeyse tamamen kendine dönüştürebilen şehirler yaratma deneyleri üzerinde çok çalışılıyor. "Recycling" denen geri döndürmenin çok yüksek oranda olduğu ve hemen hemen her şeyin geri döndürüldüğü şehirler var. Almanya'da bunun parlak örnekleri var, İngiltere'de de var. Yani böylece yeni bir vizyon, bir sürdürülebilirlik vizyonunun ama kendi aramızda konuşarak ve komünal şekilde konuşulup tartışılarak yaratılabilmesinin yollarını bulmak ve bunları örgütlemek, mutlak bir zorunluluk gibi görünüyor.

Callenbach “Ecotopia kitabında yazdıklarımın bir kısmının gerçekleşmekte olduğunu, hatta bunu gerçekleştirenlerin önemli bir kısmının kitabı hiç duymamış insanlardan oluştuğunu görmekten büyük bir mutluluk duyuyorum,” diyor.

Az önce sözünü ettiğim Bill McKibben’in yeni bir makalesinden (“Movements Without Leaders - What to Make of Change on an Overheating Planet/Lidersiz Hareketler: Aşırı Hararet Yapan Bir Gezegende Değişimi Nasıl Anlamlandırmalı?”, Tomdispatch.com, 18 Ağustos 2013) bahsedip konuşmamı bitireyim:

İklim değişikliğinin kâinatın en temel, bir numaralı sorunu olduğunu biliyoruz artık. Ve adalet istiyorsak, adaletin, eşitsizliğin giderilmesini istiyorsak, hakkaniyet istiyorsak, bu iklim değişikliği sorununu derhal çözmek zorundayız. Paranın tarihinde görülmüş en zengin bir avuç şirketin sadece daha fazla kâr etmek, hisse senedi fiyatlarının daha çok artmasını sağlamak için bütün canlılarıyla birlikte dünyanın yok olmasına sebep oldukları, ya da en azından buna rahat rahat göz yumdukları bir durumun değiştirilebilmesinden daha önemli bir mesele düşünemeyiz.

Zaten iklim olmazsa medeniyet de olmuyor, hiçbir şey olmuyor, bu kadar açık. Bunun en büyük mücadelesini veren adam da 350.org adlı global kuruluşun kurucularından biri, Bill McKibben. Kendisinin yarı yaşında 6 genç insanla kurduğu “örgüt”, kısa sürede 200 ülkede aynı anda dünyanın en büyük iklim eylemini örgütledi.

Bu, sivil haklar hareketinden ya da 1 Mayıs gibi işçi hareketlerinden farklı türde bir hareket. McKibben’in kendisi “yeni bir gezegen mimarisi” adını veriyor buna. “Kendime yakın zaman öncesine kadar iklim lideri diye bakıyordum, budalanın biriymişim; lideri filan olmaz bu işlerin, artık ben de kitap yazacağım; tabii eylemlere devam edeceğim ama lider kelimesinin “l”sini bile duymak istemiyorum artık” diyor. Ve ekliyor: “Yeni hareketler yaratmak ve nasıl yaratacağımızı sürekli olarak yeniden düşünmemiz lazım. Yerel derinlik ve küresel erişim olması şart,” diyor.

Bunlar, hepimizin sürekli olarak tartışmamız gereken şeyler bence de. 2002’de George Bush ve Dick Cheney gibi neocon’lar Irak’ı istilaya kalktıkları zaman, petrol, silah, enerji lobilerinin adamları, bir teori çıkartmışlardı –her zaman böyle teorileri vardır– “full spectrum dominance” yani bütün tayf ve renklere hakim olabilecek bir başatlık teorisi çıkartmışlardı. Şimdi onu hatırlatır bir şekilde ama onun tam zıddında Bill McKibben da ‘full spectrum resistance’ diye bir kavram ortaya koyuyor. “Tüm tayfa, tüm renklere hakim açılımlı bir direniş”i yapmak durumundayız, diyor.

Kısacası, bunun sadece çevreyle, iklimle, ağaçla, böcekle ilgili olduğunu düşünüyorsak, kesinlikle yanılıyorz demektir. Bu, bir hayatta kalma ve adalet sorunudur, aynı zamanda. Yani yaşamak, çocuklarına iyi bir hayat bırakmak, eşiyile dostuyla haysiyetli bir şekilde yaşamak isteyenlerin de temel meselesi budur. İnanılmaz eşitsizlikleri durdurmak zorundayız. Bu, ne kadar zor olursa olsun mecburuz. Başka çaremiz yok. Bu yoğun kuvvet temerküzünün, muktedirlerin, iktidar konsantrasyonlarının önüne geçmeliyiz.

“Bütün bunlar hem açlığa karşı, hem korkunç iktidarlara karşı hem de gezgenin ve insanın varoluşuna ilişkin meseleler. Başka bir meseleden bahsetmenin anlamı yok, hani her yol bu kapıya çıkmak zorunda” diyor McKibben. Gençlerle çalışıyor ama her yaştan ‘ihtiyarların’ mesela Kızılderililerin terimlerini çok kullanıyor. Kuzey Amerika’daki Cree yerlilerinin o meşhur 7 kuşaktan sorumlu olma geleneği, dedesinin dedesinin dedesinden devraldığı

sorumluluğu torununun, torununun, torununun, torununa devretme yükümlülüğü, sorumluluğu gibi kavramları da işte oradaki “ihtiyarlar” kuruyor.

Dolayısıyla, diyor McKibben, “liderlik diye birşey yok, lider olan bir kuruluş, lider olan bir kişi yok...” 2011-2012’deki “Occupy Wall Street” hareketinden bahsederken, şimdi etkisi azalmış, sönmüş gibi gözükmekle beraber hareketten çok önemli dersler çıkarıldığını söylüyor. Gezi’yi yeteri kadar takip edebilmiş midir bilinmez ama şöyle anlatıyor:

“Dünyayı nasıl kurtaracağız diye sorarsanız komüniteler, topluluklar, cemaatler ile yapabiliriz ancak. Ne dersiniz deyin, bir hareket zaten bir cemaattir aslında, bir topluluktur, daima bir çeşit hiyerarşisi bulunacaktır. Bunu inkâr etmiyorum ama çok radikal bir şekilde yassılatılmış, yatay hale gelmiş bir hiyerarşiden bahsediyorum. Çok daha fazla sayıda insanın her an çıkıp ‘yahu bu da var ama’ diye her an duruma müdahale edebileceği, sözünü söyleyebileceği, fikrini getirebileceği bir imkân yaratıyor,” diyor. McKibben, çok daha fazla insana bir ara gelip içinde durup, etrafında dolaşıp sonra isterse çıkıp gidebileceği, sonra istediği anda tekrar dönebileceği bir esneklik sağlayan bir hareketten bahsediyor. Bu insanlar yorulabilir, bir süre yorgun kalabilir, başka bir sorunu olabilir ama sonra her zaman dönebileceği bir harekettir bu. Böyle hareketler olması gerektiğini söylüyor.

Tabii kötü haber şu, zaman dar, gerçekten çok “dar zamanda kısa paslaşmalar” yapıyor. Ama iklim stresi sürekli artıyor, yani sadece dünkü haberlere bakarsak Alanya’da 66 ayrı yerde ağaçların alev alev yanmakta olduğu ve kontrol edilemediği bir durum var. Kimse küresel iklim değişikliğinden, küresel ısınmadan bahsetmiyor. Sadece sabotajdan, izmaritten, ihmalden falan bahsediyorlar. İnsan aklını kaçırabilir yani. Bill McKibben da, “bu kısa zaman içinde, giderek artan iklim stresi içinde biz dayanıklılığı çok yüksek olan hareketler, topluluklar yaratmak durumundayız,” diyor. “Adaptasyonu, uyum kabiliyeti yüksek, esnek, dramatik bir şekilde, çarpıcı bir şekilde yerinden yönetilen, hiç hiyerarşik yapısı olmayan ama derinlemesine birbirine bağlanan ‘şebeke’ tarzındaki oluşumlara ihtiyaç var...”

2010’da Bill McKibben’in başını çektiği 350.org’un bütün dünyada düzenlediği 10-10-10 hareketi vardı, 10 Ekim 2010’da bütün dünyada 200 şehirde yapıldı eylemler. Burada da yapıldı ve o eylem için bir çağrı yollarken ben kafamdan 3 Y (yerel-yatay-yavaşça) diye bir formül uydurmuştum. O kadar da uyduruk gelmiyor şimdi baktığımız zaman. Gerze’ye bakın, 3 yıllık inanılmaz bir yerel direniş, sadece kendi yaşadıkları alanı savundular. Biz İstanbul’dakiler Gezi’de gazı filan hiç bilmezken onlar hem gazı, hem kapsülünü, her şeyi yediler, direndiler ve kazandılar. Geçen hafta hukuki mücadeleyi kazandılar. Türkiye’nin en büyük holdinglerinden birine ve TC hükümetinin de desteklediği bir projeye karşı direndiler. Şimdilik kazandılar. “Biz Salı akşamları toplantılarımızı yapmağa devam edeceğiz” diyerek durdurdular süreci.

Oradan Şengül hanımla radyoda konuştuk. Anadolu Holding orada istihdam sağlama gerekçesiyle büro kurmuş ama tabii asıl amaç köylüleri hem bölmek hem de orada varlık göstermek. Şimdi onların hepsinin işine son verilmiş, onlar da başka işlere girmeğe başlamışlar. Bu çok iyi haber, yani bu iş şimdilik bitti. Fakat Boğaziçi Üniversitesi’nin mezuniyet töreninde yaptığım konuşmada da söylemeye çalıştığım gibi, kendimizi de eleştirel bir konumda tutmamız lazım. Yani bu Gezi parkı olayı ile bütün bu olayın, büyük resmin birleşme noktası bana sorarsanız Gerzelilerin, o köylü kadınların kendi yerel kıyafetleriyle Gezi’yi ziyaretiyle gerçekleşti. Bu, Türkiye’de benim âhir ömrümde gördüğüm en göz yaşartıcı olaylardan biriydi. Yani bir yerel hareketin –tabii İstanbul’a ne kadar yerel

diyebiliriz bilmiyorum ama gene de Taksim bir bakıma yerel sayılır– bir başka yerel hareketle birleşmesi oldu Gezidekiler, gazın ne demek olduğunu çoktan beri bilen Gerzeli kadınlarla buluşmuş oldular. Gerzeliler de yalnız olmadıklarını ve İstanbul’un merkezinde bir takım çoluk çocuğun onların durumuna hiç de uzak olmadığını yakından görmüş, onları tanımış oldular. İşte yerel, yatay ve yavaş böyle birşey. (Buradaki “yavaş” da “citta slow/slow food” terimlerindeki anlamında yavaş. Çok uzun soluklu bir mücadele, gayet sakin gidilmesi lazım, öyle sürekli devrimci patlamalarla olacak iş değil.

Bir başka üçlümüz daha var, oraya maalesef 3 Y bulamadık, haydi ona da YUK diyelim: Aynı zaman dilimi içinde hem yerel, hem ulusal, hem de küresel olmak zorunluluğu var. Yani bir yanda Gerze mücadelesi varsa, bunun ulusal çapta örneğin Gezi’yle başlayıp bütün Türkiye’ye yayılan mücadeleyle de birleşmesi lazım. Aynı zamanda bütün bu Gezi meselesinin de, Gerze meselesinin de global 350.org ve diğer hareketlerle, mesela ada ülkeleri batmakta olan yerlilere kadar uzanan bir hareketle birleşmesi lazım.

Ben minik bir özeleştirme ve hayal kırıklığı da söyleyeyim, Boğaziçi’ndeki mezuniyet konuşmasında söylemeğe çalıştığım gibi Gezi, olanca yaratıcılığı ve yoğunluğuna rağmen bu iklim değişikliği meselesini yeterince içselleştiremedi. Üstelik Türkiye’nin ilk büyük ekolojik hareketi olması, yani küçük bir ekolojik meseleden doğup bütün Türkiye’ye bozkır ateşi gibi yayılmasına rağmen büyük resmi yakalamakta biraz güçlük çektiği görüldü. Aynı anda dünyanın en önemli 500 kadar iklim aktivistinin toplantısı vardı burada ve onlar da Kadıköy’de büyük bir yürüyüşle, danslarıyla, zılgılarıyla filan bitirdiler. Ben radyodan elimden geldiği kadar söyledim ama Taksim’deki buluşmayı tercih ettiler mesela Geziciler, bence bu hataydı. Oradaki Hintlilere, Atol denen mercan adalarından gelen aktivistlere güç vermeleri çok iyi olurdu, ki sonra onlardan da güç alabilirler. Bu hataları tekrarlamamak lazım, onun için konuşmaya çalışıyorum, yani yerel-ulusal-küresel olması lazım diye. Bütünü gözden kaçırmamız gerekiyor.

Son cümle olarak şunu söyleyebiliriz, önümüzdeki yıllarda bütün bunlara, paranın bu muazzam hakimiyetine karşı nasıl mücadele verebiliriz bilemiyorum ama söz konusu olan silah endüstrisinde görülmemiş kârlar var. Savaş uçağı, roket vb silah yapan Halliburton’un, Raytheon’un, Boeing şirketinin 11 Eylül 2001’deki İkiz Kule saldırılarından sonraki mali durumlarına bakın, hisse senetlerinin yükselişi 4’e katlanmış durumda, onlar tabii ki savaş isteyeceklerdir. Enerji şirketleri için de tamamen aynı şey söz konusu elbette.

Bunlarla nasıl mücadele edileceğini beraberce konuşacağız ama maalesef zamanımız dar. Bu mücadeleyi rekor zamanda sonuçlandırmak zorundayız. Bu önemli bir liderle, bir grupla, bir şefle de olmayacak. Ne bir kuruluş, ne bir grup lider olmayacak. Hatta onlarca, düzinelercesiyse de değil, sadece yayılarak, genişleyerek, güçlenerek olabilecek bir şey bu. Aynı zamanda da şebeke şeklinde örgütlenerek.

“Enterkonekte” sistemle, bir çeşit yeni yurttaşlıkla, yani davaya kendini adanmış yurttaşlıkla olabilecek bir şey. Bence Bill McKibben harika bir metafor kullanmış, (zaten bence aktivizmi bir yana hayli başarılı ve iyi bir yazar da). Şöyle diyor:

“Farklı bir dünyaya doğru ilerliyoruz, bu hareketi ince ince kuruyoruz. Nereden nereye? Damdan dama sıçrayarak. Neden damdan dama? Çünkü her damda bir tane güneş paneli var, yenilenebilir enerji paneli var hepsinde. Damdan dama atlayarak çıkıyoruz. Yenilenebilir enerjiyle kurulacak yeni bir dünyayı da böyle kurabiliriz. Komüniteler halinde, cemaatler halinde, insanlar da damlarda olduğu gibi bu şekilde birbirleriyle enterkonekte olarak, şebeke olarak sürekli bağlantı halinde olacak, önemli üretimleri de ortaya koyacaklar. O zaman bu hareket bizi tıpkı bu yeni dünyanın

damlarındaki gibi yeni tip yenilenebilir enerji üzerine kurulu yeni bir dünyaya götürecektir.”